

T.E.VERDİYEVA

Gəncə Dövlət Universiteti
(Gəncə şəh., Heydər Əliyev pr., 429)

AİLƏDƏ UŞAQLARIN MİLLİ QÜRURLULUQ TƏRBIYƏSİNİN PEDAQOJİ ŞƏRTLƏRİ

Açar sözlər: ailə tərbiyəsi, milli qürur hissi, tərbiyənin şərtləri, fərdi yanaşma, milli xüsusiyyət.

Ключевые слова: семейное воспитание, чувство национальной гордости, условия воспитания, индивидуальный подход, национальные черты.

Key words: family education, national, feeling of pride, terms of educational, individual point of view, national characters.

Pedaqoji nəzəriyyədən məlumdur ki, ailədə tərbiyə işlərinin təşkili zamanı bütün ailələrə eyni vaxtda şamil edilə biləcək standart, vahid forma və metodların, vasitələrin müəyyənləşdirilməsi qeyri-mümkündür. Çünki bütün parametrləri ilə eyniyyət təşkil edən iki ailə yoxdur. Lakin elə vasitələr müəyyən etmək mümkündür ki, ondan bütün tərbiyə işlərində istifadə edilsin. Belə vasitələrdən biri tərbiyədə fərdi yanaşmadır.

Tədqiqatdan aydın olur ki, ailədə uşaqların milli qürur hissi tərbiyəsi işini təşkil edərkən fərdi yanaşma müstəsna rol oynayır. Bu zaman uşağın fərdi xüsusiyyətlərini də nəzərə almaq lazım gəlir. Bəzi valideynlər, hətta bəzi müəllimlər fərdi yanaşma və fərdi tərbiyəni bir-biri ilə eyniləşdirirlər. Əslində onlar arasında kəskin fərq vardır. Həmin fərqləri hər bir valideynin bilməsi və onu nəzərə alması vacibdir. Pedaqoji nəzəriyyəyə görə fərdi tərbiyə uşağı təklikdə, kollektivdən tamamilə ayrılıqda tərbiyə etməyi nəzərdə tutur. Fərdi yanaşma isə uşağı kollektiv içərisində saxlamaqla ona düzgün təsir etmək üçün fərdi xüsusiyyətləri nəzərə almağı tələb edir. Fərdi tərbiyə tərbiyənin məqsədini uşağın şəxsi xüsusiyyətinə tabe edərək, hər uşağın tərbiyə məqsədini bu xüsusiyyətlərdən asılı etməyi nəzərdə tutur. Fərdi yanaşma isə uşağın fərdi xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq, onu ümumi məqsədə gətirib çıxarmağı tələb edir.

Müxtəlif tərkibli olsalar da, ailə də bir kollektivdir. Ailə kollektivində milli qürur hissi tərbiyəsinin xüsusiyyəti də onların hər birinə fərdi şəkildə, uşaqların fərdi xüsusiyyətlərini-temperament tiplərini, maraq və meyllərini, xarakterini nəzərə almaqla yanaşmağı tələb edir. Bununla bağlı böyük müəllim, ictimai xadimi mütəfəkkir N.Nərimanov keçən əsrin əvvəllərində belə demişdir: “hər bir uşağın özünə görə bir qeyri-xasiyyəti, təbiəti olmağına binaən hamını bir ölçü ilə ölçmək olmaz. Uşaqların bir parası zehnlili, zəkavətli, bir parası zehinsiz, fəhmsiz, bir parası müdhiş hekayələr sevən, bir parası gülünc və fərəhli nağıllardan həzz alan olur”. Doğrudan da, həyatda bir-birinin tam eyni olan ailələr olmadığı kimi, uşaqlar da yoxdur. Hər bir uşaq fərddir, ona görə də müvafiq fərdi xüsusiyyətə malikdir. Bəziləri təfəkkürlü, zehinli, tez anlayan, adama tez isnişən, digərləri sakit, nisbətən gec başa düşən, utancaq, qaraqabaq, bir qismi həddindən artıq mütəhərrik, davakar, nadinc, söz eşitməz, başqa qismi küsəyən, tez inciyən olur. Belə uşaqların hər birinin öz istəyi, əyləncəsi, maraq və meyli olur. Biri idmanı, idman oyunlarını sevirsə, digəri kompyuterlə oynamağı, filmlərə baxmağı xoşlayır, üçüncüsü, mal-qaraya qulluq etməyə,bağ-bağçanı becərməyə, dördüncüsü valideynlərin himayəsinə arxalanıb heç bir faydalı işlə məşğul olmamağa, tənbelliyə, müftəxorluğa meyllənir. Şübhəsiz ki, valideyn onların bu xüsusiyyətlərini nəzərdən qaçıra bilməz. Kor-koranə buyurmaq, kor-koranə nazını çəkmək, əzizləmək olmaz. Uşağın birinə tərs bir nəzər saldıqda o, təqsirini başa düşür, digərini çağıraraq hərəkətinin pis olduğunu xatırlatmaq bəsidir, başqa birisini hökmən danlamaq lazım gəlir, bir qeyrisini cəzalandırmasan olmur.

Uşaqlarda milli ləyaqət, milli qürur, milli iftixar kimi keyfiyyətlərin formalaşmasına daha münbit, daha münasib şərait özündən razı, lovğa, fəxr etməkdən zövq alan uşaqların

həyat tərzində yaranır. Bu zaman belə uşaqlara da fərdi yanaşmaq lazımdır. Aparılmış işlərin müsbət nəticəsində nə valideyn, nə də müəllim belə uşaqları tez-tələsik, yersiz tərifləməməlidir. Əks təqdirdə uşaqda özünü büruzə verən lovğalıq və qeyri-təvazökarlıq hissləri milli qürur hissində nisbətən daha sürətlə inkişaf edər.

Ailədə uşaqların milli ruhda böyüməsi işini, onlarda milli ləyaqətin formalaşdırılması işini təşkil etməyin başlıca şərtlərindən biri də milli tərbiyədə adət və ənənələrdən istifadə prinsipidir. Xalqımızın tərbiyə sahəsində özünəməxsus və zəngin adət və ənənələri mövcuddur. Oğlanların tərbiyəsində başlıca təsir vasitəsi ata, qızların tərbiyəsində isə anadır. Bunu nəzərə alaraq oğlanlarla aparılan tərbiyəvi tələblərin ailədə kişinin gördüyü işlərlə, qızlarla aparılan tərbiyəvi mövzuda metodik işlərin isə qadın işləri ilə bağlanması məqsədəuyğundur. Belə olan halda oğlan həm də ev təsərrüfatındakı ağır zəhmət tələb edən vəzifələri öz üzərinə götürməyə alışar, anaya, ataya, qadına, böyüyə hörmət, ailənin şərəfini, təmiz adını qorumaq, ana, bacı qeyrəti çəkmək ruhunda tərbiyə almış olur. Təsadüfi deyilməmişdir ki, qardaş bacıya çadradır. Qızlarda isə daha çox sədaqət, namusluluq, ismət, mərifət, ədəb-ərkan, yaxın adamlarla münasibətdə səmimilik, mehribanlıq, evdarlıq və s. kimi milli ləyaqətin, milli qürurun əsasını təşkil edən səriştəyə yiyələnməsi, belə nəcib keyfiyyətlərin formalaşdırılmasına gətirib çıxarır.

Müşahidələrimizdən aydın olur ki, müasir azərbaycanlı ailələrində həmin dəsti-xətt gözlənilmir. Lakin milli mentalitetimiz, ata-babalarımızın müqəddəs ruhu tələb edir ki, bu dəsti-xəttə nəinki ayrı-ayrı valideynlər, habelə bütün ata-analar riayət etməlidirlər.

Milli qürur hissini formalaşdırılmasında əsas tələblərdən biri, çox deyilsə də, lakin demək olar ki, nəzərə alınmayan tələblərdən biri tərbiyədə vahidliyin gözlənilməsidir. Son zamanlar məktəbin, ictimaiyyətin və valideynlərin vahid tələbdən çıxış etməsinə əməl olunmur, tərbiyədə müxtəlif tələblər, müxtəlif yanaşmalar baş alıb gedir. Uşaq çaş-baş qalır, hansı tələbin düzgün olduğunu müəyyən etməkdə çətinlik çəkir, sonradan müxtəlif fəsadlarla, bədbəxtçiliklərlə qarşılaşmalı olur. Gündəlik informasiya vasitələrindən aydın görünür ki, son dövrlərdə həddindən artıq artmış belə neqativ hallar (məsələn, öz torpağı işğal altında olduğu halda, başqa torpaqlar uğrunda müharibələrə qoşulur; yaxud başqa ölkələrə gedib vətəni, ata-anasını, bacı-qardaşını unudan, illərlə vətənə gəlməyənlər; və yaxud Azərbaycanın çörəyini yeyib ona naxələf çıxanlar və s.) çoxalır.

Aparığımız tədqiqat işindən aydın oldu ki, bu vacib prinsip bir neçə istiqamətdə həyata keçirildikdə öz səmərəsini verir: a) ailə və məktəbin tərbiyəvi təsirlərində vahidliyin gözlənilməsi. Sınıf rəhbəri və müəllimlər tərəfindən verilən tələblər ailədə də gərək müdafiə oluna. Eləcə də valideynin uşaqdan etdiyi düzgün tələb müəllimlər tərəfindən dəstəklənməli, pedaqoji kollektivin digər üzvləri tərəfindən nəzərə alınmalıdır. b) ata və ananın tələbləri arasında vahidliyin gözlənilməsi. Bu, o deməkdir ki, valideynlərin tərbiyəvi təsirləri eyni məqsədə xidmət göstərməli, oğlan və qızlarda çaşqınlıq oyatmamalıdır. Əksər hallarda ailə başçıları (ata və ana) qoyduqları tələblərdə vahidlik prinsipinə əməl etmirlər. Məsələn, ata tərəfindən uşağa verilmiş tapşırıq, yaxud cəza sonradan ana tərəfindən ləğv edilir. Və yaxud əksinə. c) ailənin digər nüfuzlu üzvləri arasında vahidliyin gözlənilməsi. Ata və ananın verdiyi tələbləri baba və nənə, yaxud böyük bacı və qardaş gözləməlidir. Eləcə də baba və nənənin haqlı tələblərinə ata və ya ana biganə qalmamalı, böyük bacı və qardaşların tələblərinə də yaşlılar diqqətlə və hörmətlə yanaşmalıdır. Bütün tərbiyə prosesində olduğu kimi, şagirdlərdə milli qürur hissini formalaşdırılması məqsədilə ailədə qurulan tərbiyəvi işlərdə ailənin tərbiyəvi qüvvələri, ailənin tərbiyə potensialı parçalanmamalı, əksinə birləşməlidir. d) ailə ilə ictimaiyyətin, informasiya vasitələrinin məsələyə yanaşmasında vahidliyin gözlənilməsi. İnformasiya vasitələri özləri də bilmədən, şəxsiyyətin formalaşmasının təbliğində neqativ hallara yol verirlər.

Məktəblilərdə milli qürur hissini aşılmasında başlıca vasitələrdən biri də tərbiyəçinin, valideynin şəxsi nümunəsidir. Valideyn, yaxud tərbiyəçi-müəllim özü təqlid olunmağa layiq deyilsə, təbii ki, onun sözü kəsərdən düşəcək, məktəblilər də rəğbət bəsləməyəcəklər.

Əgər ata ailəyə qayğı göstərmirsə, həyat yoldaşının, uşaqlarının rifahına, rahatlığına, istirahətinə, ləyaqətinə, şərəfinə biganədirsə, üstəlik özünü cəmiyyətdə, iş yerində, məhəllədə, qohumlar arasında nümunəvi aparmırsa, oğluna, qızına, o, öz övladlarına milli qürur hissini aşılmasında müsbət nümunə göstərməyə qadir deyildir. Eyni sözləri eynilə anaya da aid etmək mümkündür. Ləyaqət, şərəf, qürur hissələrinin formalaşması işində qadının davranışına xüsusən ciddi tələblər verilir. Ananın pis, mənfi nümunəsi xüsusən qızlara böyük təsir göstərir, onların qürurunu sındırır, valideyni ilə iftixar etməkdən məhrum edir. Bununla da, onlarda milli qürur hissi yaranması çox çətin və qeyri-mümkün bir iş çevrilir. “Anası gəzən ağacı qızı budaq-budaq gəzər”, “Anasına bax, qızını al” məsəlləri təsadüfi yaranmamışdır. Ağır, təmkinli, ismətli, mərifətli, nəzakətli, namuslu, ləyaqətli, şərəfli, qeyrətli ananın qızı da çox zaman məhz həmin keyfiyyətlərə yiyələnir.

Eləcə də müəllimin ailə həyatından xəbərdar olan və bu həyatın heç də fərəhli olmadığını, xəyanətlər, ixtilaf, yersiz dəyişmələr, söz-söhbətlərlə müşahidə edildiyini bilən məktəbli onun bütün öyüd-nəsihətini, məsləhətlərini də, hətta, milli-mənəvi dəyərlərimizlə bağlı ən faydalı fakir və ideyalarını da istehza ilə qarşılayacaqdır. Bu istehzanın arxasında isə belə bir irad dayanır; “Bizə məsləhət verincə, yol göstərincə, öz ailəsində nizam-intizam yaratsın, oğlunu elə-obaya layiq, şərəfli, qeyrətli oğul kimi böyütsün, qızına ağıllı tərbiyə versin...”. Şagird müəlliminə, uşaq və yeniyetmə, yaxud ilk gənclik dövrünü yaşayan oğlan atasına, qız atasına oxşamağa çalışır.

Xalqımızın keçmişi və bu günü ilə bağlı dahi və böyük şəxsiyyətlərimizin şəxsi nümunəsi məktəblilərdə milli-qerət, milli-qürur hissi tərbiyəsində bu gün də əvəzsiz və böyük rol oynayır.

Ədəbiyyat

1. Abbasov A.N. Milli əxlaq və ailə etikas. Bakı, Mürtəcim, 2016.
2. Kazımov N.M. Pedaqoji ustalığın problemləri. Bakı, Çarşıoğlu, 2009.
3. Əliyev R.İ. Mentalited. Bakı, 2009.
4. Əlizadə H.Ə., Mahmudova R.M. Sosial pedaqogika. Dərslik. Bakı, 2013.
5. Sadıqov F.B., Həşimov Ə.Ş. Xalq pedaqogikası. Bakı, 2004.

Т.Э.Вердиева

Педагогические условия воспитания национальной гордости детей в семье

Резюме

Несмотря на разный состав, семья - тоже коллектив. Особенности воспитания в семейном коллективе чувства национальной гордости требует индивидуального подхода к каждому из них с учетом индивидуальных особенностей детей - типов темперамента, интересов и склонностей, характера.

Одним из главных условий организации работы по воспитанию детей в семье в национальном духе, формировании в них национального достоинства является принцип использования обычаев и традиций в национальном воспитании. Наш народ обладает свойственными и богатыми обычаями и традициями в области образования. Основным средством воздействия на воспитание мальчиков является отец, а на воспитание девочек - мать. С учетом этого воспитательные требования мальчиков целесообразно увязать с работой мужчин в семье, а методическую работу с девочками с воспитательно-женской работой. В этом случае мальчик также привыкает брать на себя тяжелые обязанности по хозяйству, воспитывается в духе уважения к матери, отцу, женщине, старшим, защиты семейной чести, чистого имени, материнской и сестринской чести.

T.E.Verdiyeva

Pedagogical conditions of children's national pride education in the family

Summary

Although of different composition, the family is also a collective. Peculiarity of cultivating a sense of national pride in the family team also requires that each of them be approached individually, taking into account the individual features of children - temperament types, interests and tendencies, character.

One of the main conditions for organizing the work of raising children in the family in the national spirit, the formation of national dignity in them is the principle of using customs and traditions in national education. Our people have unique and rich customs and traditions in the field of education. Basic influence in the upbringing of boys is the father, and in the upbringing of girls is mother. Taking this into account, it is expedient to connect the educational requirements with boys with the work done by men in the family, and the methodological work with girls with educational work with women's work. In this case, the boy also becomes accustomed to taking on the responsibilities of hard work in the household, is brought up in the spirit of respect for mother, father, wife, elder, protection of family honor, pure name, mother and sister.

Rəyçi: ped.e.d., prof. Ş.T.Tağıyev

Redaksiyaya daxil olub: 26.12.2021